

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2016 metai

1

LI

Vilnius 2016

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2016

1

Vilnius 2016

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2016

1

Vilnius 2016

UDK 947.45
Li 237

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA
PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
Projekto finansavimo sutartis Nr. LIP-074/2016

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznaneje

Zigmantas KIAUPA
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2016
© Straipsnių autoriai, 2016

žlugti pasmerkta politija. Detalūs paaiškinimai apie specifines Respublikos institucijas, pareigybes, politinius procesus ar kitus įvykius leidžia knygoje dėstomus teiginius suprasti ir visiškai su Respublikos istorija nesusipažinusiame skaitytojui. Nepaisant nedidelių trūkumų, tai puiki knyga, kurioje ne tik koncentruojamasi į dorybės sampratų analizę, bet ir originaliai papildomos dabar istoriografijoje egzistuojančios Respublikos politinės minties interpretacijos.

Mindaugas Š a p o k a
(Istorinių tyrimų institutas, Londono universitetas)

Iš naujausių XVIII a. vilniečių papročių tyrinėjimų

Bernadetta Manyš. **Uroczystości rodzinne w Wilnie za Augusta III (1733–1763)**. Poznań: Wydawnictwo Nauka i Innowacje, 2014, 408 p. ISBN 978-836-4864-05-6

Dr. Bernadettos Manyš monografijoje tyrinėjamas kasdienis naujųjų laikų miestų gyvenimas. Autorė aprašo šeimų iškilmes valdant Augustui III, antrajam iš Vėtinų dinastijos atstovų, užėmusiam Lenkijos ir Lietuvos sostą. Monografijoje analizuojamos tokios apeigos kaip krikštas, santuoka ir laidotuvės, dėmesį sutelkiant į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinę. Autorė aptaria įvairių visuomenės sluoksnių gyvenimą: didikų ir bajorų, gyvenusių tai kaimo, tai miesto rezidencijose, bei miestiečių, pirklių ir amatininkų, nuolatinę savo gyvenimo vietą susiejusių su Vilniumi.

Nei tyrinėjamo objekto apibrėžimas, nei pasirinktos chronologinės tiriamo laikotarpio ribos nekelia abejonių, o baigiamąją chronologinę datą – Augusto III valdymo pabaigą, autorė argumentuoja pokyčiais, įvykusiais kultūriniame gyvenime. Vis dėlto kyla klausimas, kiek aukštesniesiems sluoksniams taikomos kategorijos tinka visai visuomenei, kurios gyvenimas ir toliau buvo glaudžiai susijęs su XVI ir XVII a. tradicijomis. Šiaip ar taip, chronologinė laiko riba yra sutartinė, nes aprašomi įvykiai lyginami su ankstesnio laikotarpio reiškiniais. Darbe susitelkiama į krikščioniškąsias bendruomenes: katalikų, unitų, stačiatikių, kalvinų ir liuteronų. Už autorės tyrimo ribų lieka žydai, totoriai ir karaimai. Argumentuodama, kad tyrinėjamos šeimos iškilmės, autorė praleidžia apeigas, susijusias su politiniu gyvenimu: vaivadų įvažiavimus į miestą, vyskupų ingresas ir tribunolo sesijų inauguracijas. Monografijoje nagrinėjamos problemos ir pasirinkta metodika atskleidžia, kad autorė vadovavosi istorikams įprastu požiūriu, jog svarbiausias

tokio tyrimo objektas yra iškilmių organizacija, eiga ir forma. Kiek nuošaliau lieka retorikos elementai, dažniau tampantys literatūrologų tyrinėjimų objektu.

Teigiamai vertintina šaltinių bazė. Autorė panaudojo įvairią medžiagą, dažniausiai rankraštinę: metrikų knygas, vienuolynų ir bažnyčių brolių sąskaitų knygas, taip pat rankraštinius laikraštelius, testamentus, kilnojamojo turto inventorius. Pasirinktinai iš-tirta privati korespondencija. Autorė gerai susipažinusi su tuometine spausdintine literatūra, tačiau liko nepanaudoti kai kurie „Lietuvos kurjerio“ numeriai, šiuo metu saugomi Baltarusijos nacionalinėje bibliotekoje Minske. Kalbant apie tyrimui pasitelktą literatūrą, reikia pažymėti, jog autorė rėmėsi ir lietuvių istorikų bei meno istorikų darbais, kuriais lenkų tyrinėtojai retai įstengia pasinaudoti dėl kalbos barjero.

Pirmame skyriuje aptartos santuokos ir vestuvių apeigos Vilniuje, pradedant vadinamaisiais konkūrais ir piršlybomis. Ypač vertingas šiam skyriuje Tridento reformos recepcijos Vilniaus parapišėse bažnyčiose aptarimas. Įdomi ir statistika, kuria autorė remiasi aptardama liudytojų skaičių, dienas ir mėnesius, kai dažniausiai būdavo sudaromos santuokos, bei 1733–1742 m. sudarytų santuokų skaičiaus svyravimas. Šie svarstymai pagrįsti Šv. Jonų bažnyčios metrikų knygomis.

Antroje knygos dalyje aptariamos su gimimu susijusios apeigos. Autorė analizuoja krikštynų Vilniaus parapišėse bažnyčiose 1735–1744 m. skaičiaus pokyčius ir įrašų metrikos knygose dažnumą pagal mėnesius. Kitoje skyriaus dalyje autorė aptaria krikštynų problematiką. Ji pabrėžia dažnai literatūroje paviršutinišku laikomą klausimą: skirtumą tarp krikštijimo vandeniui ir patepimo šventaisiais aliejais. Kalbant apie aukštesnių sluoksnių atstovus, antroji ceremonija galėjo būti taikoma tada, kai katechemeniui jau buvo keleri arba netgi keliolika metų. Įdomios pastabos apie krikštatevių pasirinkimą. Skyriaus pabaigoje kaip tam tikras papildymas aptariamos vardo ir gimimo dienų šventės. Šio klausimo aptarimas skyriuje, skirtame krikštynoms, kiek neatitinka bendros darbo konstrukcijos. Gimimo ir vardo dienų šventėse, recenzento nuomone, svarbiausias buvo ne šeimyninis aspektas, bet proga pademonstruoti giminės galingumą ir išreikšti solenizantui politinį palaikymą. Skirti šiam klausimui atskirą skyrių neįmanoma dėl santykinio šaltinių medžiagos ribotumo, be to, esami šaltiniai apsiriboja tik aukštesniaisiais visuomenės sluoksniais.

Trečio skyriaus tema yra laidojimo iškilmės. Didelę šios darbo dalies apimtį lėmė šaltinių gausa. Pirmiausia autorė aprašo dvasinius ir materialinius rengimosi laidotuvėms aspektus. Tai sergančio asmens rengimas mirčiai, papročiai mirties akimirka, mirusiojo kūno parengimas ir apranga, maldos, kalbėtinos prie mirusiojo kūno, testamentuose užrašyti nurodymai dėl laidojimo, skambinimas varpais ir karsto forma. Laidojimo apeigų klausimams taip pat priklausė gedulingos palydos sudėtis ir trasa, kuria kūnas buvo lydimas. Toliau skyriuje aprašomos pačios laidotuvių apeigos. Šiame kontekste temą savotiškai papildė laidojimo metinių aptarimas. Ypač įdomus bandymas įvertinti laidojimo

išlaidas ir aptarti jų finansavimą. Pabaigoje autorė keletą pastabų skiria erdvės aspektams, aprašo šventovių ir laidojimo vietų puošimą. Paskutinių skyriaus dalių išdėstymas kelia klausimų: labiau pagrįstas būtų pirma šventovių ir šermenų aptarimas, ir tik vėliau – laidojimo išlaidų ir metinių minėjimo klausimai.

Penkių puslapių apimties apibendrinimą daugiausia sudaro skyrių santraukos. Taip atsitiko todėl, kad 20-ame įžangos puslapyje nebuvo pakankamai preciziškai suformuluoti tyrimo klausimai. Autorė taip pat galėjo labiau pabrėžti savo darbo novatoriškumą esamos istoriografijos kontekste, kad akivaizdžiau parodytų monografijos indėlį į lietišvinę istorijos mokslą. Apibendrinime tik labai bendrai pristatyti tyrinėjimų postulatai ir nepakankamai išryškinti darbo rezultatai, kurių vertė juk nekelia abejonių. Teigiamai vertintina statistinė medžiaga ir priedai, kurie leidžia susintetinti aptariamus klausimus.

Nors pasitelktų šaltinių bazė labai turtinga, galima išvardyti kelis, kuriais autorė nepasinaudojo. Pirmoji pastaba būtų dėl jėzuitų, kurie, kaip teisingai autorė pastebi (283 p.), kultūriniam Vilniaus gyvenimui ir apeigoms turėjo nepalyginamai didesnės įtakos negu kitiems senosios Lenkijos ir Lietuvos Respublikos miestams. Svarbiausi nepanaudoti šaltiniai yra Jėzaus draugijos archyvo Romoje *Lituania* fonde, kurio diduma aktų mikrofilmuose arba fotokopijose prieinama Kunigų jėzuitų bibliotekoje Krokovoje. Ypač šios temos tyrėjui turėtų būti įdomios metinės sielovadinės veiklos ataskaitos (*litterae annuae*) ir vadinamieji *fructus missionum*, per metus pasiektų jėzuitų rezultatų statistika. Šio pobūdžio medžiaga, susijusi su Akademijos kolegija prie Šv. Jonų bažnyčios¹, leidžia stebėti krikšto ir santuokos sakramentų skaičiaus pokyčius per ilgesnį laiką, nei pagal autorės pateikiamus surašymus. Be to, labai turtinga medžiaga apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinę ir jos gyventojus senosios Respublikos gyvavimo epochoje yra išlikusi 1603 fondo V skyriuje (Edukacinio fondo komisija), saugomame Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyve Maskvoje².

Autorė išsamiai ištyrė Vilniaus archyvų fonduose saugomą medžiagą. Vis dėlto čia liko keletas vertingų ligi šiol nepanaudotų dokumentų, tokių kaip santuokų indultai, skirti Šv. Jonų bažnyčios klebonui, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekoje³.

Recenzento pareiga verčia atkreipti dėmesį į keletą netikslumų. Svarbiausias jų yra nepakankamas dėmesys politiniam darbe analizuotų iškilnių kontekstui. Tai išsamiai išnagrinėtas klausimas, ypač baltarusių istoriko Andrejaus Macuko darbuose. Kadangi autorė nesiremia šiuo autoriumi, nei jo monografija, kurioje tyrinėjamos didikų kovos Lie-

¹ *Archivum Romanum Societatis Iesu*, Lithuania, nr 52 (Annuae prov. Lituaniae 1730–1745), f. 76–78v, 146r–v, 285–286; ten pat, nr. 53 (Annuae prov. Lituaniae 1746–1769), f. 59–60, 137–138, 206–207v, 240–241, 278–279v; ten pat, nr. 53a (Fructus missionis prov. Lituaniae 1743–1755).

² Šiuos šaltinius iš dalies jau naudojo kiti autoriai žinomi Vilniaus istorikai. Žr. D. Frick, *Kith, Kin, and Neighbors. Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*, Ithaca–London, 2013.

³ *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 57, ap. 55, nr. 5, b. 18.

tuvoje 1717–1763 m.⁴, ji kartais apsiriboja prielaidomis ten, kur esami tyrimai jau leidžia pateikti vienareikšmiškus atsakymus⁵. Ne itin preciziškai išnagrinėti ir vardinių šventimai Šv. Antano ir Šv. Jono dieną, surengti Jono Antano Horaino, Vilniaus pakamario ir tribunolo deputato 1752 m. Horainas norėjo pagerbti ne tik savo šventuosius globėjus, bet ir didikus: Palenkės vaivadą Mykolą Antaną Sapiegą ir Vilniaus koadjutorių Juozapą Stanislovą Sapiegą (pastarasis priimdamas sutvirtinimo sakramentą buvo gavęs Jono vardą), taip pat Lietuvos bei Lenkijos didžiuosius etmonus: Mykolą Kazimierą Radvilą Žuvelę (kurio trečiasis vardas buvo Antanas) ir Joną Klemensą Branickį. Jei du pastaruosius Horainas norėjo pagerbti kaip vienus aukščiausių valstybės pareigūnų, tai reveransą Sapiegoms derėtų aiškinti tuo, jog Horainas deputatu tapo būtent dėl jų paramos⁶. Nors, kaip jau buvo minėta, ir nesinaudota A. Macuko tyrimais, pastarojo mokslininko nuomonė sutampa su autorės teiginiu, kad organizuojant vardinių apeigas pirmiausia buvo vadovaujamosi politiniais sumetimais. Taip būdavo išreiškiama vidutiniosios bajorijos padėka didikams už suteiktą paramą siekiant užimti prestižines pareigas.

Pravartu atkreipti dėmesį ir į klaidas perskaitant šaltinius. Pavyzdžiui, rašydama apie 1758 m. birželį įvykusią Kotrynos Karolinos Radvilaitės santuoką su Stanislovu Ferdinandu Ževuskiu (Rzewuski), remdamasi spausdintu laikraščiu, autorė teigia, kad triumfo arka, be kita ko, buvo papuošta „liamentais“ (p. 99)⁷. Tuo tarpu minėtame šaltinyje pavartotas žodis *lemmata* buvo suprantamas kaip žodžio „emblema“ dalis (lenk. *emblemata* – vert. past.)⁸.

Dėl švenčių, vykusių ne Vilniuje, minėjimo kaip lyginamosios medžiagos nekykla klausimų, bet autorei derėjo kiekvieną kartą pažymėti, kur jos vyko. Rašydama apie Kotrynos Karolinos Radvilaitės sužieduotuves su Klemensu Zamoyskiu 1748 m. vasario 27 d. (p. 39), autorė neužsimena, kad jos vyko Lvove⁹. Karolio Stanislovo Radvilos *Pone Mielas* ir Marijos Karolinos iš Liubomirskių (p. 43) sužieduotuvės vyko 1753 m.

⁴ A. Macuk, *Барацьба магнацкіх групак у Вялікім княстве Літоўскім (1717–1763 гг.)*, Мінск, 2010.

⁵ Pavyzdžiui, rašydama apie Šv. Mykolo dienos šventimą 1743 m., autorė svarsto, kokios priežastys privertė Upytės vaiskį ir izdo tribunolo maršalą Tomą Straševičių (Tomasz Straszewicz) surengti Šv. Mykolo šventę Mykolo Servacio Višnioveckio ir Mykolo Kazimiero Radvilos „Žuvelės“ garbei (p. 147). Šios srities literatūroje paliudyta, kad Straševičius buvo Radvilų bendražygis ir kad jo kandidatūrą į izdo tribunolo maršalo pareigas rėmė Teklė Rožė Radvilaitė, „Žuvelės“ sesuo ir Mykolo Servacio žmona. Žr.: A. Macuk, *min. veik.*, p. 227, 234.

⁶ Ten pat, p. 345–346.

⁷ *Lament* (lenk.) – rauda, verksmas, skundas (vert.).

⁸ Addytament do Gazet nro 26, *Kurier Polski*, 1758, nr 26, s. 2. Apie šio žodžio reikšmę rašo: J. Pele, *Obraz – słowo – znak. Studium o emblematy w literaturze staropolskiej*, Wrocław, 1973, s. 23.

⁹ Šiuo klausimu bibliografiją patartina papildyti: T. Zielińska, *Kontrakt zaręczyn z 1748 r. zawarty w imieniu nieletnich dzieci, Krakowski Rocznik Archiwalny*, 9, 2003, s. 108–116.

rugsėjo 26 d. Gloguve netoli Liublino, o santuoka – spalio 23 d. Mosciskuose, Lvovo arkivyskupijos teritorijoje¹⁰. Radvilos Žuvelės ir Anos Luizos iš Mycielskių santuokos sutartis pasirašyta Lvove (1753 m. gruodžio 20 d.), ten jie ir susituokė (1754 m. sausio 12 d.)¹¹.

Tekste pasitaiko ir smulkesnių netikslumų. Tarp daugelio detalių apie didikų gyvenimą netikslumų aptikta autorės pasakojime apie Radvilų giminę. Pavyzdžiui, Ona Kotryna iš Sanguškų mirė ne 1746 m. spalio 23 d. Myre (p. 189), bet po dviejų mėnesių, gruodžio 23 d., Bialoje¹². Egzekvijų, atlaikytų už kanclerio žmonos sielą Nesvyžiuje 1747 m. sausio mėnesį, proga ne Vilniaus jėzuitai, bet vienuolijos namų atstovai šioje Radvilų ordinacijos sostinėje gavo „ketverius drabužius su arnotais, dalmatikomis ir kapomis“ (p. 236)¹³. Radvilos Žuvelės kūnas, išvežus iš Vilniaus 1762 m. gegužės 2 d., buvo deponuotas ne Švento Kūno bažnyčioje Nesvyžiuje, bet paparinėje šventovėje Myre. Ten jis išbuvo iki laidotuvių, kurios įvyko beveik po metų, 1763 m. gegužės 15–18 d. Nesvyžiaus šventovėje¹⁴. Autorė ne visada tiksliai identifikuoja Radvilų giminės atstovus. Aprašydama Žuvelės sūnaus vardinių šventę autorė varduvininką pavadina Jasumi (p. 146) – taip, kaip užrašyta rankraštiniame etmono dienoraštyje. Bet lieka nepaaiškinta, kad čia kalbama apie Jonušą Tadaž, Žuvelės sūnų ir garsiojo Karolio Stanislovo *Pone Mielasis* dvynį brolių, mirusį 16 metų 1750 m.¹⁵

Kalbant apie kitų giminių atstovus, darbe yra kelios klaidos, padarytos identifikuojant pareigūnus. Pavyzdžiui, Smolensko vyskupas koadjutorius, dalyvavęs Barbaros Solohubaitės (Sołohubówna) laidotuvėse 1761 m., buvo ne Jurgis Mikalojus Hylzenas (224 p.), tada buvęs šios vyskupijos vyskupu ordinaru, bet tuo metu vyskupo koadjutoriaus pareigas ėjęs Gabrieliūs Vodzinskis (Wodziński)¹⁶. Kartais pasitaiko ir pavardžių

¹⁰ Žr. J. M i c h a l s k i, Radziwiłł Karol Stanisław zwany Panie Kochanku h. Trąby (1734–1790), *Polski Słownik Biograficzny*, t. 30, Wrocław etc., 1987 (toliau – *PSB*), s. 248.

¹¹ *Archiwum Główne Akt Dawnych*, Warszawskie Archiwum Radziwiłłów (toliau – *AGAD*, AR), dz. VI, nr II-80a, s. 1941, 1944. Autorė yra klaidingai pateikusi puslapių 1971, 1974 numerius.

¹² Autorė veikiausiai vadovavosi Wanda Karkucińska. W. Karkucińska, Radziwiłłowa z Sanguszków Anna Katarzyna (1676–1746), *PSB*, s. 386. Tikslią datą „dieniaštyje“ pažymi „Žuvelė“, *AGAD*, AR VI, nr II-80a, s. 1477.

¹³ Inicjatyvą reikėtų priskirti ne „Žuvelėi“, bet jo žmonai Pranciškai Uršulei, kuri prižiūrėjo pasirengimą ceremonijai. Žr. z Nieświeża, 18 I 1747, *Kurier Polski*, 1747, nr 520; Hist. coll. nesvisiensis 1747, *Archivum Romanum Societatis Iesu*, Lituania, nr 50, f. 116r.

¹⁴ Diariusz z Nieświeża pogrzebu śp. ks. Michała Kazimierza Radziwiłła wojewody wileńskiego, *Kurier Warszawski*, 1763, nr 44, s. 1.

¹⁵ H. D y m n i c k a - W o ł o s z y ŋ s k a, Radziwiłł Michał Kazimierz zw. Rybeńko h. Trąby (1702–1762), *PSB*, s. 305.

¹⁶ P. N i t e c k i, Biskupi Kościoła w Polsce w latach 1965–1999, *Słownik biograficzny*, Warszawa, 2000, s. 225; E. R o s t w o r o w s k i, Hylzen Jerzy Mikołaj h. własnego (1692–1775), *PSB*, t. 10, Wrocław etc., 1962–1964, s. 130.

rašybos klaidų. Pavyzdžiui, Marianos iš Chreptavičių motinos mergautinė pavardė buvo ne Kromeraitė, bet Romeraitė (p. 253). Mergautinė Onos, Boguslavo Juozapo Masalskio, Breslaujos stalininko, žmonos pavardė buvo Stružek (Stružek), o ne Strečon (Streczon) (p. 194)¹⁷.

Keletas netikslumų yra susiję ir su jėzuitais. Įžangoje aprašomas 1752–1766 m. *Diarijus* (p. 29) vadinamas Vilniaus akademijos kilmingųjų kolegijos dienoraščiu, nors jame iš tikrųjų vaizduojamas Vilniaus akademijos gyvenimas¹⁸. Be to, autorė painioja brolius Joną ir Kazimierą Jurahas: ji teigia, kad pirmasis, eidamas Vilniaus vyskupo Mykolo Jono Zenkovičiaus teologo pareigas, kartu rašė laiškus Radviloms (p. 52). Iš tikrųjų su Nesvyžiaus didikais susirašinėjo jo brolis Kazimieras, kuris 1736–1739 m. buvo kancelerio žmonos Onos Kotrynos iš Sanguškų dvaro kapelionas, o vėliau tapo Lietuvos provincijos jėzuitų prokuratoriumi Varšuvoje¹⁹. Netiksliai suformuluoti ir kai kurie Vilniaus jėzuitų prižiūrimų institucijų pavadinimai. Pavyzdžiui, autorė, aprašinėdama Helenos iš Lemnickių, Kazimiero Danieliaus Šiškos (Szyszko) žmonos, laidotuves Šv. Jonų bažnyčioje 1742 m. birželio mėnesį, užsimena apie kūno palaidojimą Vilniaus seminarijoje, kurios steigimu rūpinosi būtent jos vyras (p. 175). Iš tikrųjų tai buvo konviktas nepasiturintiems bajorams, įkūrėjo garbei vadintas *seminarium szyszkovianum*, vėliau tapęs bajorų (kilmingųjų) kolegija²⁰.

Kai kurie autorės vartojami apibrėžimai gali kelti abejonių heraldikos specialistams. Pavyzdžiui, Lapės herbas paprastai vaizduojamas kaip dvigubas kryžius su strėle, o ne strėlėmis (p. 152)²¹. Sunkumų skaitytojams gali sukelti svetimi žodžiai²², kuriuos autorė vartoja be papildomų paaiškinimų. Pasitaiko ir prancūzų kalbos klaidų²³. Keli nesklaidumai yra išnašose. Monografijos „Über den Prozess der Zivilisation“ autorius yra vokiečių sociologas Norbertas Eliasas, o ne Eliasas Norbertas (9 p., 2 išnaša). Tam tikrų abejonių kelia ir lotyniškų tekstų taisyklumas. Teigdamas, kad liudytojas per santuokos ceremoniją pabėgo, autorė nepastebėjo, kad pavartota veiksmožodžio daugiskaita (*fugierunt*). Vadinasi, ne liudytojas, bet liudytojai pabėgo (p. 67, išnaša 217). Tam tikrų smul-

¹⁷ Źr. *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I: *Województwo wileńskie*, oprac. A. Rachuba et al., Warszawa, 2004, s. 540.

¹⁸ Informacijos apie Akademijos kilmingųjų kolegijos mokinius ir konviktą šiame šaltinyje yra labai mažai, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 1135, ap. 20, b. 303.

¹⁹ Juraha (Giedroyc) Kazimierz, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy*, red. L. Grzebień, Kraków, 2004, s. 255.

²⁰ L. Piechnik, *Dzieje Akademii Wileńskiej*, t. IV, Rzym, 1990, s. 29, 171.

²¹ *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk, 1841, s. 124–125.

²² Tai žodžiai, glaudžiai susiję su lotyniška baroko poetika, tokie kaip „genijus“ (p. 252) ir „hieroglifika“ (p. 193), bei Vakarų materialinės kultūros elementai, tokie kaip „gerydon“ (p. 250, 251), reprezentatyvus trikojis pagrindas vazai arba žvakidei, ir „pikardas“ (p. 244), iš Pikardijos kilęs cilindras.

²³ *Rites de passages* vietoj *rites de passage* (p. 10).

kių netikslumų yra statistiniuose duomenyse. Trečiojoje lentelėje, kurioje nurodomas santuokų, sudarytų Šv. Jonų bažnyčioje, skaičius, praverstų kiekvieną mėnesį sudarytų santuokų vidurkis.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad, nepaisant pasitaikančių nesklaidumų ir sprendimų, ne visada skaitytojui palengvinančių dėstomo dalyko supratimą, dr. Bernadettos Manyš monografija yra vertingas darbas, pagilinęs saksų laikų papročių tyrimus. Pravartu pabrėžti ligi šiol mažai žinoma arba menkai Lietuvos ir Lenkijos istorikų naudojama archyvine medžiaga pagrįstų sprendimų novatoriškumą ir statistinių palyginimų būdu atskleistų rezultatų novatoriškumą. Knyga „Šeimos iškilmės Vilniuje“ yra įdomus išieities taškas tolesniems aptariamoms tematikos tyrinėjimams, taip pat vertingas „įrankis“ istorikams, tyrinėjantiems įvairius gyvenimo aspektus senojoje Lenkijos ir Lietuvos valstybėje.

Andrea Mariani
(Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje)

Iš lenkų kalbos vertė Biruta Mikaloniene